

AJANKOHTAISTA: TULKINTOJA TOISEUDESTA

Lectio praecursoria Jyväskylän yliopistossa 31.1.2006.

Jukka Jouhki

”Itä on itä, länsi on länsi eivätkä ne koskaan kohtaa”, kirjoitti Rudyard Kipling runossaan *The Ballad of East and West*. Väitöstutkimukseni käsittelee kuviteltua toiseutta ja samalla kenties kattavinta me ja muut -asetelmaa, käsityksiä idästä ja lännestä.

Meillä on universaali taipumus kategorisoida lähes lukemattomin eri tavoin ihmisiä meihin ja muihin, omiin ja vieraisiin. Jaot vaihtelevat muun muassa kulttuureittain, mutta yhteistä niille on se, että vedetyt rajat ja määritellyt erot ovat pitkälti kuviteltuja. Kuten Benedict Anderson sanoo, elämme kuvitelluissa yhteisöissä ja väitänkin, että eräs liioiteltu, kuviteltu ja monesti kyseenalaistamaton jako, jota toteutetaan sekä akateemisessa että populaarissa diskurssissa, on länsimaisuuden ja itämaisyyden välillä.

Tutkimukseni teoreettisen lähestymistavan keskipisteessä on Edward Saidin ajattelu, jota hän ilmentää huomattavaa keskustelua herättäneessä kirjassaan *Orientalism: Western Conceptions of the Orient* vuodelta 1978. Saidin mukaan euro-amerikkalainen diskurssi Orientista kehittyi käsi kädessä kolonialismin kanssa ja loi voimakkaasti ennakkoluuloisen tavan puhua ei-länsimaisista kansoista. Foucaultlaisittain tätä tapaa voisi kutsua itää koskeväksi diskursiiviseksi arkistoksi, gramscilaisittain kielessä ilmentyväksi lännen hegemoniaksi ja wittgensteinilaisittain kielipeliksi, joka määrää kuinka idästä voi puhua. Said kutsui tätä diskurssin perinnettä *orientalismiksi* ja näki sen olevan lujasti yhteennivoutunut eurooppalaisen vallan kanssa. Orientalismi on eräs tapa hallita itää.

Monien idäntutkijoiden mielestä Saidin sananvalinta oli suorastaan röyhkeä. Orientalismia oli siihen asti pidetty sekä neutraalina idän kulttuureja ja kieliä tutkivana tieteenalana että positiivisena populaarin kiinnostuksen kohteena idän kansoja ja tapoja kohtaan. Saidille orientalismi tarkoitti pitkäaikaista ajattelutapaa, jossa Eurooppa katsoi valta-asemastaan *alas* itään määritelläkseen sen ja osoittaakseen mitä länsi *ei* ole.

Said väitti, että orientalistinen diskurssi ei ole rajoittunut vain kolonialismin aikaan vaan elää yhä voimakkaasti ja määrää, rajoittaa ja jopa vääristää käsityksiämme ei-eurooppalaisista kansoista. Kun itä on edustanut muuttumattomuutta, irrationaalisuutta, taikauskoa ja sivistymättömyyttä, lännen dynaamisuus, järkipärisyys, tiede ja edistys ovat asettaneet euroamerikkalaisen sivilisaation sosiokulttuurisen kehityksen kärkeen, ajattelussa, joka muistuttaa paljon darvinismia.

Monet orientalistit ovat kuitenkin vilpittömästi ihailleet orienttia. Itämailla kansoilla on nähty olevan värikkäitä perinteitä, vankkaa yhteisöllisyyttä ja kiehtovia uskontoja, joskin heidän kultainen aikansa on sijoitettu menneisyyteen. Orientalistiseen diskurssiin kuuluukin olennaisesti, Johannes Fabianin seuraten, suhtautuminen orienttiin ei pelkästään Euroopasta kaukana olevana *alueena* vaan myös kaukana olevana *aikana*. Katsomalla itään länsi on nähnyt omaan menneisyyteensä.

Intialla on ollut pitkään erityinen paikka eurooppalaisten mielikuvituksessa. Orientalistisen diskurssin erityistapauksena olenkin nostanut esiin *indo-orientalismia*, joka on aikojen kuluessa luonut melko vakiintuneen kuvan ylenpalttisen hengellisestä, mystisestä, kastikeskeisestä ja kollektivisistä kansasta. Intian on myös koettu edustavan jotain muinaista ja kenties autenttista henkeä, jonka modernit eurooppalaiset ovat kauan sitten unohtaneet. Yhtä kaikki, Intia on usein nähty lännen vastakohtana, sekä hyvässä että pahassa.

Diskurssi on omaksuttu myös Intiassa, jossa indo-orientalismi on muun muassa uudelleenmuotoiltu hindunationalismin palvelukseen. Materiaalisesti köyhä Intia on hengellisesti rikas, joskin ”oikea” intialainen hengellisyys on nimenomaan pohjoista, hindulaista, arjalaista ja bramiinikastin edustamaa puhdasta oppia, joka vierastaa kylien ja alempien kastien karkeita uskomuksia ja rituaaleja. Tämän näkemyksen mukaan myös islam ja kristinusko ovat intialaiselle ydinolemukselle vieraita, eivätkä täten kuulu oikeaan intialaisuuteen.

Orientalismin vastapainoksi olen käsitellyt vähemmän tutkittua *oksidentalismia* eli diskurssia lännestä. Orientalismi ja oksidentalismi ovatkin usein toisistaan erottamattomia. Oksidentti eli länsi on mielikuva, jonka eurooppalaiset – ja usein myös ei-eurooppalaiset – asettavat vastakohtaksi idälle. Aivan kuten orientalismikin, oksidentalismi elää tieteellisessä ja populaarissa diskurssissa, usein piilevänä ja kyseenalaistamattomana. Puhutaan maailman länsimaistumisesta, josta ei kovin tietoisina siitä, mitä sillä tarkoitetaan. Toisinaan sillä näytetään tarkoitettavan yksilöllistymistä ja yhteisöllisyyden heikkenemistä, ja joskus sitä käytetään teollistumisen ja modernisaation synonyymeinä. Joka tapauksessa termiä ”länsimäinen” käytetään ikään kuin todellisuudessa olisi olemassa selkeästi hahmotettava ilmiö tai toimija, johon sillä viitataan. Samalla uusinnetaan itä–länsi-diskurssin vastakkainasetteluja.

Tähän teoreettiseen viitekehykseen olen sijoittanut väitöstutkimukseni kenttätöaineiston, jonka olen kerännyt Etelä-Intiassa vuosina 1999 ja 2003. Tutkimukseni tarkoitus on selvittää, kuinka orientalistinen ja oksidentalismi ilmentyivät tamilien ja eurooppalaisten suhteissa Etelä-Intiassa. Kenttätöni aikaan Kulapalayam oli noin kahden tuhannen asukkaan tamilikylä, jonka asukkaat kuuluivat pe-

rinteisesti maanviljelystä harjoittaneeseen *vanniyar*-kastiin. Kylässä harjoitettiin yhä jonkin verran omavaraismaanviljelystä, mutta suurin osa työikäisistä asukkaista työskenteli miltei samankokoisessa Aurovillessä, kylän naapurissa sijaitsevassa monikansallisessa kokeilyyhteisössä. Huomattavasti Kuilapalayamia vauraampi Auroville työllistikin yli viisi tuhatta tamilikyläläistä ympäri piirikuntaa.

Aurovillen asukkaat olivat lähinnä eurooppalaisia, amerikkalaisia ja intialaisia utopisteja, joiden tarkoituksena oli rakentaa niin materiaalisesti, poliittisesti kuin hengellisestikin esimerkillinen yhteisö. Yhteisön tavoitteena oli osoittaa, että eri kulttuurien edustajat pystyvät halutessaan elämään harmoniassa ja heterogeenisuudestaan huolimatta rakentamaan yhdessä parempaa maailmaa.

Monet tamilikyläläiset eivät juuri välittäneet erikoisen Aurovillen filosofiasta, vaan eurooppalaisvaltainen yhteisö merkitsi heille erilaista utopiaa. Se ei ollut Tulevaisuuden kaupunki tai uuden hengellisyyden malli, vaan mahdollisuus työllistyä ja kohottaa perheen elintasoja. Monia tamileita tosin kiehtoi Aurovillen edustama uudenlainen elämä ja monikulttuurinen ilmapiiiri, mutta heidän pääsyä Aurovillen jäseniksi oli vaikeaa, koska ihmisykseyden ja kulttuurien rauhaisan rinnakkaiselon puolesta puhuva kaikille avoinna oleva yhteisö asettikin jäsenilleen tiukat kriteerit. Varattomien kyläläisten pääsyä yhteisöön rajoitettiin muuten kuin työntekijöinä. Virallisesti perusteet olivat hengellisiä mutta käytännössä taloudellisia.

Mielenkiintoista on, että tamileiden oksidentalistinen diskurssi oli huomattavasti eurooppalaisten orientalismin suppeampi. Tamileille Auroville ja sen asukkaat olivat yksinkertaisimmillaan vauraita valkoihoisia, jotka jostain syystä olivat päättäneet elää helppoa elämää Intiassa. Toisin sanoen tamileilla ei näyttänyt olevan kovinkaan laajaa oksidentalistisen diskurssin perinnettä. Myös Aurovillen julistama hengellisyys oli tamileiden mielestä ristiriidassa yhteisössä näkyvän vaurauden kanssa. Länsi merkitsi tamileille vaurautta, mutta juuri pitemmälle länsimaisuutta ei haluttu suoraan tulkita tai siitä ei haluttu puhua. Hyvä eurooppalainen oli se, joka työllisti tamileita. Yhdentekevä tai huono eurooppalainen oli se, joka ei työllistänyt. Länsimaista moraalialia arvioitiinkin sen mukaan, kuinka paljon eurooppalaiset auttoivat kyläläisiä työllistämällä heitä.

Tamileiden oksidentalismissa eurooppalaisia ei siis juuri tulkittu suoraan. Kyläläiset rakensivat kuvansa lännestä tarkastelemalla eurooppalaisten vaikutusta muihin tamileihin. Aurovillen jäseniksi päässeet tamilikyläläiset olivat keino ymmärtää länttä. Muutoksia Aurovillen tamileiden käyttäytymisessä, vauraudessa ja suhteissa kotikylään tarkasteltiin kriittisesti, ja nuo muutokset kielivät lännen vaikutuksesta. Aurovillessä asuneet tamilit eivät myöskään enää osallistuneet kylän uskonnollisiin juhliin, pitivät vähemmän yhteyttä sukulaisiinsa ja omaksuivat länsimaisiksi tulkittuja tapoja, muun muassa pukeutumisen, sosiaalisen kanssakäymisen ja rahankäytön suhteen. Heidän esimerkkinsä huolestutti varsinkin perinteellisempiä kyläläisiä, jotka pelkäsivät liian suurta läntistä vaikutusta omaan nuorisoonsa. Aurovilleläiset tamilit olivatkin tietynlaisessa liminaalitullassa, eivät enää kyläläisiä, mutta eivät täysin aurovilleläisiääkään. He kokivat sosiaalista painetta kummaltakin suunnalta olla ”oikeita” tamileita, mutta kyläläisten ja eurooppalaisten käsitykset oikeasta tamiliudesta poikkesivat toisistaan.

Länsi–itä-asetelma tamilikyläläisten oksidentalismissa muodosti näkökulman, jota kutsun *plus ja nolla -ontologiaksi*. Tämä ontologia asetti tamilikulttuurin normiksi, mutta toisin kuin eurooppalaisten orientalismi, se ei nähnyt länttä tamiliyhteisölle *vastakkaisena* entiteettinä. Eurooppalaisilla oli omat tapansa ja moraalinsa, jotka olivat yhdentekeviä ja ehkäpä vaikeita ymmärtää tamileille. Niin sai olla, kunhan niiden vaikutus kylän tamileihin pysyi minimaalisena.

Sen sijaan Aurovillen eurooppalaisten orientalismi tamileiden suhteen noudatti hyvin voimakkaasti Edward Saidin kuvaamaa yleistä orientalistista diskurssia. Tamileiden kulttuuri nähtiin rajoittavana tekijänä ja tamilit lapsenomaisina väärien tapojen harjoittajina. Eurooppalaiset kokivat olevansa tamileita sivistyneempiä, joten siksi he myös osasivat määritellä, millaista oli olla oikea tamili. Muinaisuus nousi diskurssissa tamilien kulttuurin ja yhteisön ydinolemuksiksi. Aurovilleläiset tukivat kyläläisten ”oikeita” eli *muinaiseksi* koettuja perinteitä. Tamileissa nähtiin vuosituhantisen tradition merkkejä, jäänteitä autenttisesta ja nostalgisesta tamiliuudesta. Toisaalta muinaisuus nähtiin esteenä kylien kehittymiselle ja modernisaatiolle. Tamilit eivät sopeutuneet nykyaikaan. Heidän modernisaationsa oli liian nopeaa, jolloin heidän kulttuurinen ydinolemuksensa raahautui kaukana jäljessä nykyajasta. Eurooppalaisten plus ja nolla -ontologiassa tamilit olivat lännen vastakohta ja lineaarisen kulttuurievoluution jatkumossa jäljessä eläviä pikkusiskoja ja -veljiä.

Tutkimani Aurovillen ja Kuilapalayamin suhde on mielestäni yleistettävissä laajemmaltikin. Yhtäältä tutkimuskohteeni edustaa ensimmäisen ja kolmannen maailman suhdetta pienoiskoossa. Toisaalta se on oiva esimerkki siitä, kuinka vierautta ja tuntematonta täytyy aina jotenkin hallita. Yksi tapa ”kesyttää” vieraus on uusintaa diskursiivisia muodostelmia, jotka määrittelevät ja kontrolloivat vierautta sekä määräävät kuinka meistä ja heistä voi puhua. Diskursiivinen hegemonia kertoo myös, mikä on *normaalina* lännessä tai idässä, kuka on ”oikea” orientaali tai oksidentaali.

Edward Saidia seuraten eräs tutkimukseni herättämä tärkeä kysymys on: voimmeko jakaa inhimillisen todellisuuden, niin kuin se näyttää olevan jaettu, selvästi erilaisiin kulttuureihin, historioihin, traditioihin, yhteiskuntiin ja jopa rotuihin, ja selviytyä seuraamuksista inhimillisesti. Kategorioiden ”länsimainen” ja ”ei-länsimainen” varomattoman käytön lopputuloksena on Saidin mukaan yleensä eroavaisuuksien polarisoituminen, jolloin orientaalista tulee orientalisempi ja länsimaisesta länsimaisempi. Tämä puolestaan rajoittaa kulttuurien, traditioiden ja yhteiskuntien kohtaamista.

Mielestäni idän ja lännen vastakkainasettelua voimistavat orientalistiset ja oksidentalistiset diskurssit ovat yhä voimissaan. Ehkä ajankohtaisimpana ja ongelmallisimpana esimerkkinä voidaan mainita vastakkainasettelu islamin ja lännen välillä. Diskurssimme islamista on pitkäikäinen, voimallinen ja miltei totaalisesti muslimiutta määrittävä. Voidaan jopa sanoa, että hegemonisimmillaan mielikuvituksemme suorastaan luo todellisuutta ja pakottaa muslimitkin hyväksymään vierautensa. Kuinka vaikeaa muslimin onkaan paeta kuvittelemaamme monoliittia, jota kutsumme islamiksi. Harva muslimi voi välttää *jihadin*, fundamen-

talismin ja terrorismin leimaa. Toisaalta, kuinka helppoa onkaan sijoittaa esimerkiksi jonkun läntisen suurvallan sotilaalliset toimet maailmalla merkitsijän ”länsimainen moraalittomuus” alle ja nähdä siksi kaikki Eurooppasta tai Amerikasta tuleva moraalittomana ja uhkaavana.

Orientalismiin verrattavissa olevia diskursseja on käytössä kaikkialla, missä hegemoninen ”me” puhuu ”heistä”, joilla on vähemmän valtaa, oli sitten kysymyksessä etnisen, poliittisen tai seksuaalisen enemmistön puhe vähemmistöstä, kantaväestön puhe pakolaisista, rikkaiden puhe köyhistä ja niin edelleen. Tutkimukseni tärkein eettinen tehtävä lieneekin kehotus kyseenalaistaa diskursiivisia käytäntöjämme, jotka määrittelevät itää ja länttä tai ylipäättään toiseutta, oli kysymys sitten antropologiasta tai arkikäsitteistämme, jotka loppujen lopuksi eivät välttämättä ole kovin kaukana toisistaan.

Kenestä oikeastaan puhumme, kun käytämme termejä itämainen, länsimäinen, eurooppalainen tai aasialainen? Entä millainen diskursiivisen tradition ja ennakkokäsitysten taakka on takanamme, kun nimeämme henkilön muslimiksi, hinduksi tai kristityksi? Kuten mediatutkija Iris Ruoho kertoo, diskursiivinen valta on valtaa nimetä, luokitella, muodostaa ja purkaa ryhmiä. Tällöin kyse ei ole pelkästään harmittomista sanallisista representaatioista vaan tavoista muokata sosiaalisia suhteita.

Nietzschen nihilistinen toteamus kertoo totuuden olevan metaforien, metonymien ja antropomorfismien liikkuva armeija. Emme voi paeta diskurssin valtaa, emme edes antropologiassa. Voimme ehkä vain ottaa avoimemmin huomioon diskurssiemme ennako-olettamuksia, tarkentaa ja säätää niitä. En väitä piirtäneeni parempaa karttaa todellisuudesta, mutta toivon, että väitöstutkimukseni omalta osaltaan lisää keskustelua itää ja länttä koskevan diskurssin mielekkyydestä ja ongelmista.

KIRJALLISUUS

- ANDERSON, BENEDICT 1991: *Imagined Communities*. Verso: London.
 FABIAN, JOHANNES 1986: *Time and the Other. How Anthropology Makes its Object*. New York: Columbia University Press.
 RUOHO, IRIS 2004: Katsaus tiedotustutkimukseen. – Nordenstreng, Kaarle & Ruoho, Iris (toim.), *Tiedotusopin peruskurssin lukemisto*. Tiedotusopin laitos, sarja D, 46. Tampere: Tampereen yliopisto.
 SAID, EDWARD W. 1995: *Orientalism. Western Conceptions of the Orient*. London: Penguin Books. [1978]

Jouhki, Jukka 2006: Imagining the Other. Orientalism and Occidentalism in Tamil-European Relations in South India. Jyväskylä Studies in Humanities 47. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä.

FL Jukka Jouhki toimii tutkijana historian ja etnologian laitoksella Jyväskylän yliopistossa.